

U. de Kruijf, J. Kummer, F. Pereboom, ed., *Een klooster ontsloten. De kroniek van Sint-Agnietenberg bij Zwolle door Thomas van Kempen* (Publicaties van de IJsselacademie CXXIX; Kampen: Stichting IJsselacademie, 2000, 264 blz., €20,40, ISBN 90 6697 112 6).

De mysticus Thomas van Kempen (1380-1471) is natuurlijk vooral bekend vanwege zijn tot op de dag van vandaag veel gelezen *De Imitatione Christi*. Dat hij ook andere boeken schreef, is veel minder bekend; een daarvan was de *Chronica Montis Sanctae Agnetis*, de kroniek die hij schreef over het klooster waar hij bijna 72 jaar woonde. De laatste druk van deze kroniek dateert van 1621, en de laatste vertaling uit het Latijn van 1718, dus het was wel eens tijd voor een nieuwe versie van de kroniek van dit belangrijke centrum van de Moderne Devotie. De historische werkgroep Kloosters IJssel-Vechtstreek heeft dit op zich genomen. Het is, mede door de fraaie vormgeving, een mooi boek geworden. Naast een moderne vertaling van de Latijnse druk uit 1621 hebben de bewerkers van de kroniek een aantal artikelen opgenomen waarin de kroniek in ruimte en tijd geplaatst wordt; zo wordt de Agnietenbergkroniek achtereenvolgens geplaatst in het licht van de Moderne Devotie, het landschap om de berg, de (bouw)geschiedenis van het klooster, en de begraafgewoontes in de Middeleeuwen — dit laatste naar aanleiding van de grote hoeveelheid begrafenissen die door Thomas van Kempen nauwgezet werden opgetekend. Na deze artikelen volgt dan de vertaling van de kroniek zelf door Udo de Kruijf, met daarna de nodige registers.

De eerder genoemde artikelen zorgen ervoor dat de lezer, zonder de Agnietenberg of zijn omgeving zelf te kennen, in staat is de omstandigheden waaronder Thomas van Kempen en zijn broeders leefden te visualiseren dankzij de vele erin opgenomen foto's, afbeeldingen en met zorg samengestelde kaartjes en diagrammen. Ze geven bovendien tal van interessante terzijdes, zoals de bemoeienis van de — mijns inziens in de moderne geschiedschrijving van het zeventiende-eeuwse Nederlandse katholicisme sterk onderbelichte — Zwolse aartspriester Arnold Waeyer (1606-1692) met de opgraving van het gebeente van de nog net niet heilig verklaarde mysticus en de intrigerende legendevorming rond de dood van Thomas van Kempen. Dat hij niet heilig is verklaard, zou volgens deze legende te wijten zijn geweest aan de mening dat de mysticus wellicht nog leefde tijdens de begrafenis, en derhalve misschien in zijn laatste ogenblikken zich nog tegen God gekeerd zou hebben. Die legendevorming kan vervolgens worden verklaard — en ontkracht — aan de hand van modern archeologisch onderzoek. Alleen om deze artikelen al heeft deze editie een meerwaarde ten opzichte van andere kroniekkuitgaven, waar de bijdragen van de bezorgers soms niet verder gaan dan wat noten die obscure woorden in het origineel becommentariëren. En ook een register wordt helaas niet door elke kroniekbezorger noodzakelijk geacht. In de titel staat dan ook geen woord te veel, want dat is precies wat de bezorgers hebben gedaan: de geschiedenis van een klooster ontsloten.

Toch heb ik een tweetal bezwaren. Dat de kroniek is vertaald, en zo voor een groot publiek beschikbaar wordt, valt alleen maar toe te juichen. Maar helaas is niet ook een editie van het origineel opgenomen, wat voor wetenschappers het raadplegen toch lastig maakt; die moeten nu twee boeken naast elkaar leggen om het oorspronkelijke Latijn te kunnen vergelijken met de vertaling. Verder wordt in de tekst van de vertaling ook niet verwezen naar het origineel, zodat het erg lastig wordt om de desbetreffende passages daar terug te vinden. Dat zelfs studenten mediëvistiek geen Latijn meer hoeven te kennen, is nog tot daar aan toe, maar om de Latijnse tekst dan maar geheel weg te laten? Overigens gaan de bezorgers ook niet in op hun beweegredenen om de originele tekst achterwege te laten. Erg jammer, vooral omdat de vertaling niet alleen soepel leest, maar ook nog begrijpelijk is. Men zou willen weten of het Latijnse origineel ook zo vlot is geschreven.

Ten tweede wordt er in de begeleidende artikelen veelvuldig verwezen naar het archeologische

onderzoek dat op de Agnietenberg heeft plaatsgevonden, en zijn er foto's opgenomen van intrigerende bodemvondsten, maar er wordt niet nader ingegaan op deze vondsten. Wellicht omdat het archeologische onderzoek nog niet is afgerond? In dat geval zou het niet misstaan hebben om daar met een korte opmerking op in te gaan; nu staan deze illustraties wat verloren tussen de tekst. Een gemiste kans.

Ik hoop dan ook dat de historische werkgroep Kloosters IJssel-Vechtstreek voortgaat op de ingeslagen weg, maar dat voortaan ook de Latijnse tekst een plaats vindt in hun verder zo mooi uitgegeven kroniek.

H. L. J. Looijesteijn

H. van der Velden, *The Donor's Image. Gerard Loyet and the votive portraits of Charles the Bold* (Turnhout: Brepols, 2000, xii + 399 blz., ISBN 2 503 50722 0).

In november 1468 bezocht Karel de Stoute, vierde hertog van Bourgondië, de Sint-Servaas te Maastricht. Bij deze gelegenheid doneerde hij enig geld voor het opdragen van een mis, een grotere som aan de relikven van St. Servaas en een borduursel voor 'ung parement d'autel ou ung phanon a porter en procession.' Dit borduursel stelde het mirakel van de Servatiusleutel voor met als decoratie daarbij Karels wapenschild.

Deze zilveren sleutel — vervaardigd uit zijn eigen boeien — zou Petrus aan St. Servaas hebben geschonken als een bewijs van zijn waardigheid om hemel of hel te openen voor de zielen. Vanuit de antropologische notie van *do ut des* moet er Karel veel aan gelegen zijn geweest om St. Servaas te eren. Eén van de peilers van zijn heersersideologie was juist de gedachte dat hij zelf die sleutel van het koninkrijk der hemelen rechtens kon hanteren, aldus Chastelain in zijn *Avertissement au Duc Charles*. Dat dit gegeven over Karels bezoek nu wetenschappelijk toegankelijk is gemaakt danken wij aan de publicatie van het betreffende archiefstuk door Hugo van der Velden in zijn prachtig uitgevoerde en belangwekkende studie over Gerard Loyets werkzaamheden voor het Bourgondische hof.

Centraal in Van der Veldens ambitieuze studie staat de beroemde, te Luik in de St. Pauluskathedraal bewaarde gouden relikhouder van (misschien de vinger van) St. Lambertus aangeboden door de knielende Karel met achter hem een staande St. George. Het stuk werd vervaardigd door Loyet, *varlet de chambre* van Karel de Stoute, die eveneens minstens zeven andere votief portretten voor de hertog maakte.

Het is verbazingwekkend dat er niet eerder een uitvoerige studie gewijd werd aan dit schitterend *ex voto*. Van der Velden wijst er in zijn inleiding op dat de reden hiervoor is dat '[t]he notion of the primacy of painting, which still holds sway today, appears to be based on a tendency to confuse what has been preserved with what is historically relevant. Under the patronage of the duke of Burgundy, it was in general not painters who were held in the highest regard, but goldsmiths and perhaps embroiderers, whereas next to nothing of their work has been preserved.' (5) Deze studie beoogt een herwaardering te zijn van deze kunstenaars en hun producten.

Na de 'Introduction' zijn de negen hoofdstukken van het boek gerangschikt in drie delen. Het eerste deel bespreekt het leven en werk van Loyet in drie hoofdstukken (1 'A documented life of Gerard Loyet', 2 'The reconstruction of a lost oeuvre', 3 'The assessment of a reputation'). Van allergrootst belang is de toegevoegde Appendix I ('Gerard Loyet-documents'). Hierin worden alle archiefstukken met betrekking tot Loyet — rekeningen en betalingen van opdrachten, zijn huur en levensonderhoud, zijn betrekkingen als muntmeester etc, etc. — die Van der Velden heeft gevonden in tal van archieven integraal gepubliceerd. Alleen hierom al is het boek de moeite van het aanschaffen waard voor elke 'bourgondist'.